

DOI: 10.34015/2523-4552.2026.1.14
УДК 342.9

Рудой К. М.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
права і процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8169-0028>

Удренас Г. І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної та
спеціальної фізичної підготовки Одеського
державного університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5403-9654>

РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ІЗ ПСИХІЧНИМИ ТА ПОВЕДІНКОВИМИ РОЗЛАДАМИ, СПРИЧИНЕНИМИ ВЖИВАННЯМ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН

У статті досліджено проблему психічних і поведінкових розладів, спричинених уживанням психоактивних речовин серед військовослужбовців України, а також обґрунтовано необхідність їх комплексної психологічної реабілітації. Встановлено, що залежність від психоактивних речовин є складним біопсихосоціальним явищем, яке поєднує фізіологічні, психологічні та соціальні чинники й відповідно до МКХ-10 належить до психічних і поведінкових розладів. Доведено, що в умовах війни, тривалого перебування в зоні бойових дій, втрати побратимів, хронічного стресу та посттравматичного стресового розладу ризик формування хімічної залежності серед військових істотно зростає. Психоактивні речовини нерідко сприймаються як засіб тимчасового полегшення симптомів тривоги, депресії та емоційного виснаження, що, своєю чергою, призводить до поглиблення психічних порушень і соціальної дезадаптації.

Проаналізовано взаємозв'язок між бойовим стресом, ПТСР та формуванням залежності, а також охарактеризовано юридичні наслідки цього явища, зокрема можливість визнання особи обмежено осудною чи неосудною. Обґрунтовано, що традиційні медичні методи лікування не забезпечують стійкого результату без поєднання з психосоціальною реабілітацією. Доведено, що саме реабілітація є найбільш ефективним способом подолання залежності серед військовослужбовців, оскільки поєднує психологічну підтримку, соціальну адаптацію та формування нових моделей поведінки.

Особливу увагу приділено програмі психосоціальної реабілітації, яка включає терапевтичні групи, індивідуальну роботу з психологом, моделювання життєвих ситуацій, фізичну активність і сприяє відновленню внутрішньої стабільності особи. Зроблено висновок про необхідність розроблення та впровадження державної програми реабілітації військовослужбовців із залежністю від психоактивних речовин, що має ґрунтуватися на принципах доказової медицини, гуманізму та міжвідомчої взаємодії.

Ключові слова: *військовослужбовці, залежність, психоактивні речовини, ПТСР, нормативне регулювання, реабілітація, профілактика, психологічна реабілітація, соціальна адаптація.*

Постановка проблеми. Залежність від психоактивних речовин є складним біопсихосоціальним явищем, яке поєднує фізіологічну потребу організму в речовині, психологічну прив'язаність до її впливу та соціальні наслідки, що виникають у результаті її вживання. Відповідно до Міжнародної класифікації хвороб десятого перегляду (МКХ-10), залежність класифікується як психічний і поведінковий розлад, що виникає внаслідок вживання психоактивних речовин, таких як алкоголь, опіати, канабіноїди, стимулятори, седативні засоби та інші субстанції, що впливають на центральну нервову систему [1, с. 47-49].

Цей розлад характеризується нав'язливим бажанням приймати речовину, втратою контролю над її вживанням, розвитком толерантності та абстинентного синдрому, а також поступовим руйнуванням особистості, соціальних зв'язків і професійної діяльності. У медичній практиці залежність розглядається як хронічне рецидивуюче захворювання, що потребує комплексного лікування, включаючи медикаментозну терапію, психотерапію та соціальну реабілітацію. У юридичному контексті залежність може бути підставою для визнання особи неосудною або обмежено осудною, що має зна-

чення при кваліфікації кримінального правопорушення та визначенні заходів впливу [2, с. 92-94].

Особливої актуальності проблема залежності набуває в умовах соціальної нестабільності, збройного конфлікту та посттравматичних переживань, коли психіка людини перебуває в стані хронічного стресу. Військовослужбовці, які зазнали бойових травм, втрати побратимів, тривалого перебування в зоні бойових дій, часто стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), що супроводжується тривожністю, депресією, емоційною нестабільністю та порушенням сну. У таких умовах психоактивні речовини можуть сприйматися як засіб тимчасового полегшення симптомів, що призводить до формування залежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За даними МКХ-10, ПТСР класифікується як окремий психічний розлад, який часто супроводжується коморбідними станами, включаючи залежність від ПАР [1, с. 112-115]. Вживання наркотиків або алкоголю в таких випадках не лише поглиблює психічні порушення, а й підвищує ризик вчинення суспільно небезпечних діянь, що підтверджується статистикою судово-психіатричних експертиз: 60-70 %

наркозалежних мають психічні порушення, з них 30 % – психотичні стани, а 40 % – агресивні або кримінальні прояви [6, с. 27-29].

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування психологічної реабілітації як основного та найбільш ефективного методу лікування військовослужбовців, які страждають на психічні та поведінкові розлади, спричинені вживанням психоактивних речовин, у контексті сучасної кримінальної, медичної та соціальної політики України. У межах цієї мети дослідження спрямоване на виявлення масштабів поширення залежності серед військових, аналіз причинно-наслідкових зв'язків між бойовим стресом, посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) та формуванням хімічної залежності, а також на оцінку ефективності існуючих методів лікування, зокрема реабілітаційних програм. Завданням даного дослідження є комплексне вивчення проблеми психічних та поведінкових розладів, спричинених вживанням психоактивних речовин серед військовослужбовців, з метою обґрунтування реабілітації як основного методу лікування та соціальної адаптації.

Виклад основного матеріалу. Залежність від психоактивних речовин серед військовослужбовців України в умовах війни та поствоєнного періоду набуває загрозливих масштабів. За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України, у 2023 році було зафіксовано 38 670 кримінальних правопорушень, пов'язаних із наркотиками, що на 69,4 % більше, ніж у 2016 році [6, с. 11-13]. Хоча ці дані охоплюють загальну статистику, експертні оцінки вказують на те, що значна частка таких

правопорушень припадає саме на осіб, які мають досвід участі в бойових діях. Зокрема, серед затриманих за насильницькі злочини 47 % перебували під впливом психоактивних речовин, а 25 % випадків хуліганства були вчинені у стані наркотичного або алкогольного сп'яніння [6, с. 27-29]. Це свідчить про те, що військові, які повертаються з фронту, часто стикаються з труднощами адаптації, що призводить до зловживання ПАР як форми саморегуляції або втечі від реальності. Судово-психіатрична експертиза, проведена у 2023 році, виявила, що 60–70 % наркозалежних осіб мають психічні порушення, з яких 30 % – психотичні стани, а 40 % – агресивні або кримінальні прояви [6, с. 27-29]. У контексті військовослужбовців ці показники можуть бути ще вищими, враховуючи специфіку бойового стресу, посттравматичних переживань та соціальної ізоляції. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривожні розлади, емоційна нестабільність – усе це супутні стани, які часто поєднуються з хімічною залежністю. У військовому середовищі ці речовини можуть використовуватись як засіб тимчасового полегшення симптомів ПТСР, що лише поглиблює проблему.

Ухвалення Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 2671-VIII стало переломним моментом у формуванні правових засад реабілітації осіб із залежністю. У цьому законі вперше визначено поняття реабілітаційного центру, його функціональні вимоги, умови роботи та стандарти надання реабілітаційних послуг [3, с. 5-8]. Постанова Кабінету Міністрів України № 741 від 04.10.2017 року деталізує

типові положення про заклади соціальної підтримки сімей, дітей та молоді, включно з реабілітаційними установами, що працюють із залежними особами [5, с. 3-6]. Однак, попри наявність нормативної бази, державні реабілітаційні центри часто не забезпечують належної ефективності лікування, мають низький рівень соціальної інтеграції та дисципліни, що знижує їхню результативність. Натомість приватні організації, зокрема ті, що працюють за програмою Громадської Спільки «Міжнародна Антинаркотична Асоціація», впроваджують сучасні методи реабілітації, базовані на терапевтичному середовищі, індивідуальній та груповій терапії, мотивації до змін та особистісному розвитку [4, с. 17-23]. Комплексна програма психосоціальної реабілітації, розроблена ГС «МАН», передбачає поетапне відновлення особистості, включаючи стабілізацію психоемоційного стану, формування мотивації до змін, розвиток навичок саморегуляції, відновлення соціальних зв'язків та інтеграцію в суспільство. За даними програми, рівень соціальної адаптації після проходження повного курсу реабілітації сягає 70 %, а рівень повторних злочинів знижується на 40–50 %, що свідчить про високу ефективність такого підходу [4, с. 164].

В умовах війни та поствоєнного періоду актуальність проблеми психічного здоров'я військовослужбовців із залежністю від ПАР зростає. Це не лише медичне чи соціальне питання, а й питання національної безпеки, прав людини та ефективності державної політики. Відсутність системної реабілітації для військових із залежністю створює ризики повторної злочинності,

соціальної ізоляції, втрати трудового потенціалу та загострення психічних розладів. У цьому контексті реабілітаційні центри мають стати не винятком, а нормою, не альтернативою, а стандартом, не приватною ініціативою, а державною гарантією. Реабілітація повинна бути інтегрована в систему охорони здоров'я та соціального захисту, забезпечена належним фінансуванням, нормативним регулюванням та міжвідомчою координацією. Лише за таких умов можливо створити ефективну модель підтримки військовослужбовців, яка дозволить не лише лікувати залежність, а й відновлювати особистість, забезпечувати соціальну адаптацію та знижувати рівень рецидивної злочинності [10, с. 8].

Профілактика залежності серед військовослужбовців є не лише питанням медичної та психологічної підтримки, а й викликом для безпеки, правопорядку та морального стану армії. В умовах війни, коли психоемоційне навантаження досягає критичних меж, військові стають особливо вразливими до вживання психоактивних речовин. Проблема ускладнюється тим, що доступ до таких речовин у військовому середовищі часто є легким. Частина військових не чинить опору цьому процесу, адже вживання ПАР сприймається як єдиний спосіб подолати страх, зняти напругу, відчутти легкість і тимчасову емоційну стабільність. У стані бойового стресу це дає ілюзію контролю, сміливості та внутрішнього спокою, що, однак, швидко переростає в залежність. Цей механізм саморегуляції через ПАР формує особливий психологічний феномен – синдром «недопрожитої травми». За спостереженнями, багато

військовослужбовців після демобілізації прагнуть повернутися в те саме середовище, де панував вирій емоцій, адреналін, небезпека та гранична напруга [3, с. 31-34]. Вони не можуть адаптуватися до мирного життя, відчують емоційну порожнечу, втрату сенсу, і тому шукають способи повернення до «бойового стану» – через вживання речовин, агресивну поведінку або навіть повторне залучення до бойових дій. У таких випадках профілактика залежності має бути не лише превентивною, а й реадaptaційною – тобто спрямованою на формування нової системи цінностей, мотивації та соціальних зв'язків.

Найефективнішим інструментом у роботі з такими військовослужбовцями є реабілітація в спеціально сконструйованому середовищі. Програма ГС «МАН» передбачає шестимісячний курс, який базується на принципах дисципліни, колективної відповідальності, рівності всіх учасників процесу та чітких правилах поведінки. Заборонені скандали, сварки, лихослів'я – натомість культивується просте, чесне спілкування, що дозволяє людині поступово відновити внутрішню стабільність [4, с. 35-38]. У центрі працюють терапевтичні групи, де учасники отримують зворотний зв'язок від спеціалістів та інших членів спільноти, але не мають права відповідати – лише слухати, аналізувати, приймати. Це створює умови для глибокого внутрішнього діалогу, саморефлексії та переосмислення власного досвіду. Важливим елементом програми є письмові роботи, які містять провокаційні запитання, що змушують задуматися про якість життя, цінності, втрати та травми. Учасники

мають змогу «перепрожити» свої травматичні події в безпечному середовищі, де їх не засуджують, а підтримують. Профілактика зривів здійснюється через моделювання конкретних життєвих ситуацій, аналіз ризиків та формування стратегії поведінки. Крім того, важливу роль відіграє фізична активність – спорт, бокс, тренування, які допомагають стабілізувати емоційний фон, зняти напругу та сформувати нові звички. Психологи працюють індивідуально та в групах, проводять лекції, тренінги, мотиваційні зустрічі, що дозволяє учасникам поступово інтегруватися в нову реальність.

У контексті державної політики важливо враховувати, що профілактика залежності серед військовослужбовців не може бути зведена лише до медичних заходів. Вона має включати соціальну підтримку, правове регулювання, освітні програми та міжвідомчу координацію. Досвід Національної гвардії України, яка впроваджує комплексні програми психологічної підтримки, раннього виявлення ознак залежності та роботи з ризиковими групами, є прикладом ефективної моделі [8, с. 12–18]. Залучення сімей військових до процесу реадaptaції, регулярні психологічні обстеження, індивідуальні консультації та освітні заходи – усе це створює підтримувальне середовище, яке знижує ризик ізоляції та формування залежності. Правові аспекти профілактики можуть бути підсилені через адаптацію досвіду реабілітації осіб з інвалідністю, який передбачає не лише медичне втручання, а й соціальну інтеграцію, професійну орієнтацію та правовий захист [9, с. 21-25]. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє враховувати ком-

плексність проблеми та забезпечити її вирішення на різних рівнях – медичному, соціальному, правовому [7, с. 19-21].

Незважаючи на зростаючу актуальність проблеми залежності серед військовослужбовців, в українському законодавстві досі відсутнє чітке регулювання реабілітації цієї категорії осіб. Норми Кримінального кодексу України (ст. ст. 92-94) передбачають можливість застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які вчинили злочини у стані психічного розладу або залежності, однак ці положення не деталізують механізм реабілітації саме військових, які постраждали внаслідок бойового стресу та вживання психоактивних речовин [1, с. 92-94]. Відсутність спеціалізованих нормативних актів, які б регламентували порядок, умови та стандарти надання реабілітаційних послуг військовослужбовцям, створює прогалину між медичною потребою та правовим забезпеченням. Аналіз Державної стратегії у сфері протидії наркотикам на період до 2030 року свідчить про поступовий перехід від каральної моделі до моделі зменшення шкоди. У документі наголошується на необхідності розвитку системи реабілітації, інтеграції послуг з лікування залежності в загальну систему охорони здоров'я, а також на важливості міжвідомчої координації [10, с. 12]. Проте стратегія не містить конкретних положень щодо військовослужбовців як окремої цільової групи, що ускладнює її практичне застосування в умовах війни. Водночас, у стратегії декларується підтримка недержавних реабілітаційних центрів, що відкриває можливості для партнер-

ства, але не гарантує стабільного фінансування чи нормативного захисту таких ініціатив. У цьому контексті особливої уваги потребує питання закріплення реабілітації як гарантованої соціальної послуги для військовослужбовців із залежністю. Закон України «Про соціальні послуги» визначає реабілітаційні заходи як один із видів підтримки, проте не деталізує механізм їх реалізації для осіб, які мають бойовий досвід і психічні розлади, спричинені війною [3, с. 5-8]. Відсутність чітких стандартів, фінансових механізмів та міжвідомчої відповідальності призводить до того, що реабілітація залишається переважно ініціативою недержавних організацій [4, с. 17-23].

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна стверджувати, що проблема залежності від психоактивних речовин серед військовослужбовців України є системною, багатофакторною та надзвичайно актуальною в умовах війни та поствоєнного періоду. Високий рівень бойового стресу, психоемоційне виснаження, посттравматичні розлади, а також легкий доступ до наркотичних речовин створюють сприятливе середовище для формування хімічної залежності. У межах роботи розглянуто поняття залежності, хімічної залежності та посттравматичного стресового розладу відповідно до МКХ-10, що дозволило сформулювати науково обґрунтовану базу для подальшого аналізу [1, с. 47-49; 112-115]. Виявлено, що саме ПТСР у поєднанні з бойовим досвідом є ключовим тригером для розвитку залежності серед військових. У таких умовах традиційні медичні підходи виявляються недостатніми, а тому

особливу увагу слід приділяти реабілітаційним програмам, які враховують психологічні, соціальні та поведінкові аспекти. Реабілітація є єдиним ефективним способом подолання залежності серед військовослужбовців. Програма психосоціальної реабілітації, розроблена ГС «МАН», демонструє високу результативність: рівень соціальної адаптації після проходження курсу сягає 70 %, а рівень повторних злочинів знижується на 40–50 % [4, с. 24-26]. Шестимісячна програма включає терапевтичні групи, письмові роботи, моделювання життєвих ситуацій, фізичну активність та індивідуальну роботу з психологом, що створює умови для глибокої трансформації особистості. Учасники програми поступово відновлюють внутрішню

стабільність, переосмислюють травматичний досвід та формують нову систему цінностей. У зв'язку з цим перспективним напрямом є розробка державної програми реабілітації військовослужбовців із залежністю, яка має включати стандартизацію послуг, міжвідомчу координацію, фінансування та інтеграцію реабілітації в систему охорони здоров'я та соціального захисту. Така програма повинна базуватися на принципах доказової медицини, гуманізму та соціальної справедливості. Закріплення реабілітації як гарантованої соціальної послуги дозволить не лише знизити рівень рецидивної злочинності, а й відновити людський потенціал, забезпечити гідне повернення військових до мирного життя та зміцнити національну безпеку.

Список використаних джерел

1. Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я. Табличний перелік. Десяте переглянуте видання, адаптоване (МКХ-10-AM). Київ : Укрмедпатентінформ, 2017. 1147 с.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.02.2026).
3. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 20. Ст. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 12.02.2026).
4. Комплексна програма психосоціальної реабілітації осіб з хімічної та нехімічної залежності / Громадська Спілка «Міжнародна Антинаркотична Асоціація». Київ : ГС «МАН», 2016. 171 с.
5. Про затвердження Типових положень про заклади соціальної підтримки сімей, дітей та молоді : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.2017 № 741. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2017-п#Text> (дата звернення: 12.02.2026).
6. Наркотична ситуація в Україні за даними 2023 року : звіт за 2024 рік / Центр громадського здоров'я МОЗ України. Київ : Центр громадського здоров'я, 2024. 117 с.
7. Психологічна реабілітація особистості: програма для військовослужбовців – учасників бойових дій : монографія / програма. Харків : Національна академія Національної гвардії України, 2021. 160 с.
8. Профілактика вживання психоактивних речовин військовослужбовцями Національної гвардії України : навч.-метод. посібник / Я. В. Мацегора, О. С. Колесніченко, І. І. Приходько та ін. Харків : НА НГУ, 2021. 184 с.

9. Костюк Ю. В. Ознаки реабілітації осіб з інвалідністю: теоретичне дослідження правових аспектів та практичних підходів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. № 87, ч. 4. С. 52–59.

10. Державна стратегія у сфері протидії наркотикам на період до 2030 року [Електронний ресурс] : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2024 р. № 596-р. Київ : Міністерство охорони здоров'я України, 2024. 52 с.

References

1. Mizhnarodna statystychna klasyfikatsiia khvorob ta sporidnykh problem okhorony zdorov'ia. Tablychnyi perelik. Desiate perehliadnute vydannia, adaptovane (MKKh-10-AM). Kyiv: Ukrmedpatentinform, 2017. [International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems. Tabular List. Tenth Revised Edition, Adapted (ICD-10-AM)] [in Ukrainian].

2. Kryminal'nyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III. Vido-mosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2001. № 25–26. St. 131. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 5, 2001 No. 2341-III. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine] [in Ukrainian].

3. Pro sotsial'ni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17 sichnia 2019 r. № 2671-VIII. Vido-mosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2019. № 20. St. 73. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [On Social Services: Law of Ukraine dated January 17, 2019 No. 2671-VIII. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine] [in Ukrainian].

4. Kompleksna prohrama psykhosotsial'noi rehabilitatsii osib z khimichnoi ta nekhimichnoi zalezhnosti / Hromads'ka Spilka "Mizhnarodna Antynarkotychna Asotsiatsiia". Kyiv: HS "MAA", 2016. [Comprehensive Program of Psychosocial Rehabilitation of Persons with Chemical and Non-Chemical Addiction] [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Typovykh polozhen' pro zaklady sotsial'noi pidtrymky simej, ditei ta molodi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 04.10.2017 № 741. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2017-п#Text> [On Approval of Model Regulations on Institutions of Social Support for Families, Children and Youth: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 4, 2017 No. 741] [in Ukrainian].

6. Narkotychna sytuatsiia v Ukraini za dannyymi 2023 roku: zvit za 2024 rik / Tsentr hromads'koho zdorov'ia MOZ Ukrainy. Kyiv: Tsentr hromads'koho zdorov'ia, 2024. [Drug Situation in Ukraine According to 2023 Data: Report for 2024] [in Ukrainian].

7. Psykholohichna rehabilitatsiia osobystosti: prohrama dlia viiskovosluzhbovtziv - uchashnykh boiovykh dii: monohrafiia / prohrama. Kharkiv: Natsional'na akademiia Natsional'noi hvardii Ukrainy, 2021. [Psychological Rehabilitation of Personality: Program for Military Personnel - Combat Participants: Monograph / Program] [in Ukrainian].

8. Profilyaktyka vzhyvannia psykhoaktyvnykh rehovyn viiskovosluzhbovtsiamy Natsional'noi hvardii Ukrainy: navch.-metod. posibnyk / Ya. V. Matsiehora, O. S. Kole-snichenko, I. I. Prykhod'ko ta in. Kharkiv: NA NGU, 2021. [Prevention of Psychoactive Substance Use by Military Personnel of the National Guard of Ukraine: Educational and Methodical Manual] [in Ukrainian].

9. Kostiuk Yu. V. Oznaky rehabilitatsii osib z invalidnistiu: teoretychne doslidzhen-nia pravovykh aspektiv ta praktychnykh pidkhodiv. Nauk. visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Serii: Pravo. 2025. № 87, ch. 4. S. 52–59. [Signs of Rehabilitation of Persons with Disabilities: Theoretical Study of Legal Aspects and Practical Approaches. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law] [in Ukrainian].

10. Derzhavna stratehiia u sferi protydii narkotykam na period do 2030 roku [Elektronnyi resurs]: skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 lypnia 2024 r. № 596-r. Kyiv: Ministerstvo okhorony zdorov'ia Ukrainy, 2024. [State Strategy in the Field of Drug Control for the Period Until 2030: Approved by the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 12, 2024 No. 596-r] [in Ukrainian].

Rudoï K. M., Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Administrative Law and Procedure of Odesa State University of Internal Affairs
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8169-0028>

Udrenas G. I., PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tactical and Special, Fire and Physical Training of Odessa State University of Internal Affairs
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5403-9654>

Rehabilitation of Military Personnel with Mental and Behavioural Disorders Caused by the Use of Psychoactive Substances

The article examines the problem of mental and behavioural disorders caused by the use of psychoactive substances among Ukrainian military personnel and substantiates the need for their comprehensive psychological rehabilitation. It is established that dependence on psychoactive substances is a complex biopsychosocial phenomenon combining physiological, psychological and social factors and, according to ICD-10, belongs to the category of mental and behavioural disorders. It is proved that under conditions of war, prolonged stay in combat zones, loss of comrades, chronic stress and post-traumatic stress disorder, the risk of developing substance dependence among military personnel significantly increases. Psychoactive substances are often perceived as a means of temporary relief from anxiety, depression and emotional exhaustion, which, in turn, leads to aggravation of mental disorders and social maladjustment.

The relationship between combat stress, PTSD and the development of addiction is analysed, and the legal consequences of this phenomenon, including the possibility of recognising a person as having diminished responsibility or being legally insane, are characterised. It is substantiated that traditional medical treatment methods do not ensure sustainable results without psychosocial rehabilitation. The study proves that rehabilitation is the most effective way to overcome addiction among military personnel, since it combines psychological support, social adaptation and the formation of new behavioural patterns.

Particular attention is paid to a psychosocial rehabilitation programme including therapeutic groups, individual counselling with a psychologist, modelling of life situations and physical activity, which contribute to restoring the individual's inner stability. It is concluded that there is a need to develop and implement a state programme for the rehabilitation of military personnel suffering from psychoactive substance dependence, based on the principles of evidence-based medicine, humanism and interagency cooperation.

Keywords: military personnel, addiction, psychoactive substances, PTSD, regulatory regulation, rehabilitation, professional, psychological rehabilitation, social adaptation.

Цитування за ДСТУ 8302:2015: Рудой К. М., Удренас Г. І. Реабілітація військовослужбовців із психічними та поведінковими розладами, спричиненими вживанням психоактивних речовин. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2026. № 1(35). С. 149-158. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.1.14>

Citation APA: Rudoi, K. M., & Udrenas, G. I. (2026). Reabilitatsiia viiskovosluzhbovtsiv iz psykhhichnymy ta povedinkovymy rozladamy, sprychynenymy vzhyvanniam psykhoaktyvnykh rehovyn [Rehabilitation of military personnel with mental and behavioural disorders caused by the use of psychoactive substances]. *Bulletin of the Penitentiary association of Ukraine, 1* (35), 149-158. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.1.14>

Внесок авторів. Автори спільно здійснили концептуалізацію дослідження, аналіз джерел, підготовку тексту статті та формулювання висновків. Усі автори ознайомилися з остаточною версією рукопису, схвалили її та погодилися з поданням статті до публікації.

Академічна доброчесність. Автори підтверджують оригінальність, точність і достовірність тексту статті та наведених у ній результатів, а також дотримання основних принципів і правил академічної доброчесності.

Використання інструментів штучного інтелекту. Автори засвідчують, що під час підготовки цієї статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Фінансування. Дослідження виконано в межах наукової діяльності авторів у відповідних установах і не мало окремого зовнішнього фінансування.

Author Contributions. The authors jointly conceptualized the study, analyzed the sources, prepared the text of the article, and formulated the conclusions. All authors reviewed the final version of the manuscript, approved it, and agreed to submit the article for publication.

Academic Integrity Statement. The authors confirm the originality, accuracy, and reliability of the text of the article and the results presented therein, as well as compliance with the basic principles and rules of academic integrity.

Use of Artificial Intelligence Tools. The authors certify that no artificial intelligence tools were used in the preparation of this article.

Conflict of Interest. The authors declare that there is no actual or potential conflict of interest.

Funding. The study was carried out within the framework of the authors' academic activity at their respective institutions and received no specific external funding.

Надійшла: 04.03.2026

Прийнята до друку: 26.03.2026

Опублікована: 30.04.2026

Received: 04 March 2026

Accepted for publication: 26 March 2026

Published: 30 April 2026